

Ekklesia Breda 1 december 2019 – Begin van de advent - profeten

Gelezen: teksten van Amos, Micha en Jesaja

Toespraak Franck Ploum

1.

Een mens vaart wel bij rituelen en bij de gang van tijd en seizoen. Elke dag hetzelfde, dagen die open dicht gaan zonder dat de ene dag wezenlijk verschilt van de andere en zonder zicht op iets anders dan het dagdagelijkse, is voor de meeste mensen niet leven-gevend.

Het sterkst merk je bij kinderen, hoe sterk het ritueel is: of het nu zeven uur is of elf uur, naar bed gaan is: wassen, tandenpoetsen, voorlezen / zelf lezen, knuffel en lampje uit. Haal je er een tussenuit, omdat je denkt 'het is al zo laat', of 'het kan wel een keer zonder' dan begint de ellende.

Bij de rituelen en de gang door het jaar, worden we hier in Europa sterk bepaald door de seizoenen. Ze richten ons naar binnen of juist naar buiten. Ze brengen ons in contact met de elementen van aarde, water, lucht en vuur. Ze bepalen het ritme van lang en korter slapen, van sfeervolle aankleding van onze huiskamers of van de bloempotten in de tuin of op het balkon. En hoezeer je ook een hekel kunt hebben aan de hitte van de zomer of de koude van de winter, je zult merken dat je het gaat missen wanneer ze er niet meer zijn. Andre van Duin vertelde in een interview dat de werkelijke reden van hun terugkeer naar Nederland, na acht jaar Aruba, het gemis van de herfst en de winter was. 'Acht jaar onafgebroken zon, strand, in de tuin met een glas wijn. Ik verlangde zo ontzettend naar de herfst en naar de huiselijkheid van de winter.'

Het christendom – toch vooral inhoudelijk bepaald door cultuur en klimaat van West-Europa - heeft de gevoeligheid van mensen voor de seizoenen herkent en erkent. En het ritme van de kerkelijke kalender is gelijk gaan lopen met het ritme van de Europese seizoenen. We vieren Pasen in de lente, we gedenken onze doden in de duisternis van november en we groeien naar het licht in december. Dat heeft het Christendom overigens niet zelf verzonnen, ze heeft haar feesten en gedenkdagen laten aansluiten bij reeds bestaande feesten en gedenkdagen in de aanwezige volksreligies en culturele gebruiken. Zo werd het brandende wagenwiel van de Germanen de adventskrans met vier kaarsen en zo werd het winterzonnewendefeest in de kortste nacht van het jaar de geboortenacht van Jezus.

De commercie en de 24uurs economie willen ons doen geloven dat het elke dag hetzelfde is: elke dag is het 'shopping time', elke dag is er de kans om geld uit te geven, een dag niet gekocht is een dag niet geleefd. En als er een paar weken geen aanleiding is mensen te verlokken met aanbod en overvloed, dan introduceren we wel aanleidingen. Halloween, Black Friday. Geen mens weet waar het over gaat, maar we doen allemaal lekker mee.

Het is dan ook te makkelijk om te zeggen dat het ons opgedrongen wordt, dat het de schuld is van de commercie en de bedrijven. Het overkomt ons niet, wij maken er deel van uit. Wanneer niemand op zondag zou gaan winkelen, wanneer niemand achter de kortingen aan zou lopen, dan was het snel afgelopen. Daarmee spreek ik geen waardeoordeel uit over wie het wel doen. Ik zeg alleen dat het niet moet, als je niet wilt.

Je hebt een keuze. Je hoeft niet mee te doen. Je kunt er bewust voor kiezen om de duisternis zijn werk te laten doen en het niet te verjagen met neonlicht en schreeuwende reclame. Je kunt er bewust voor kiezen om de tijd der dagen niet te versnellen en geen Sintsnoep te kopen in september. Je hoeft geen kerstboom in het volle licht te zetten terwijl het ritme zegt: begin eens met het ontsteken van één kaarsje en kijk wat het met je doet, om te wachten en uit te zien naar volop licht.

2.

Advent, adventus. Van origine geen religieus woord. In tegendeel. De heraut van de keizer van Rome die de dorpen af ging, kondigde de adventus aan van het evangelie (eu-angelion): de komst of aankomst van goed nieuws. En dat was dat er een keizerlijk kind was geboren of dat er een nieuwe keizer was.

De schrijver van het oudste evangelie, Marcusevangelie, kiest er als eerste bewust voor om beide woorden te gebruiken voor de adventus van een heel ander evangelie: de komst van Jezus. Vanaf dat moment krijgen beide woorden pas een religieuze betekenis. Of moet je zeggen een politieke betekenis: er wordt een tegen-evangelie geproclameerd: tegen de keizer, tegen de onderdrukking van Rome, tegen collaboratie met de overheerser. Evangelie over Jezus is een document dat je voeding geeft om het met een klein licht uit te houden in de duisternis.

3.

We hoorden de stemmen van drie profeten, allen uit de 8^e eeuw voor onze gangbare jaartelling. Alle drie verhieven ze op eigen wijze hun stem tegen de situatie waarin het volk zich bevond. Onder koning Jerobeam II bereikte het koninkrijk Israël het toppunt van welvaart, maar die welvaart ging gepaard met hebzucht, wellust, criminaliteit en afgoderij.

Het waren glorie dagen. Het geld klotste tegen de plinten. Aandeelhouders tevreden, dat wil zeggen de groot families die de dienst uitmaakten in sanhedrin, overheid en tempel. Maar voor het gewone volk was er geen geld, geen welvaart, geen vooruitgang.

Bijbelse profeten zijn geen waarzeggers, geen glazenbol kijkers, het zijn observeerders, het zijn mensen met een scherpe neus voor recht en onrecht, een scherpe blik op het gedrag van mensen en de mogelijke gevolgen die dit heeft. Maar er waren ook in die dag ook veel andere profeten: zij die in dienst waren van het Hof. Hofprofeten verkondigen de stem van het Hof, de rijken, de machthebbers: kijk eens hoe geweldig wij het doen. Kijk eens hoe goed wij zijn. Wat een prachtige gebouwen we neerzetten, hoe geweldig de economie draait. Zij waren meesters in het verkondigen van nepnieuws en probeerden het volk er van te overtuigen dat ze geen keuze hadden, dat ze dit geweldig moesten vinden, ook al hadden ze er zelf helemaal niets aan.

Profeten als Micha, Amos en Jesaja gaven tegengeluid. Zij klaagden de machthebbers aan: jullie verlinken het volk, jullie kennen slechts één belang: het eigen belang. Maar daar laten ze het niet bij. Ze veroordelen niet alleen het gedrag van de machthebbers, ze klagen ook het volk zelf aan. Jullie laten je verleiden, jullie zijn meelopers, jullie zorgen er met jullie gedrag voor dat zij in het zadel blijven. En als je de kans krijgt om een graantje mee te pikken dan doe je dat. En je zwijgt over het onrecht, want je hebt zelf bloed aan je handen.

Zoals evangelisten goed nieuws verkondigen in Jezus dagen, door mensen een ander verhaal te geven om van te leven. Zo proberen de bijbelse profeten het volk terug te brengen naar de Thora en haar gerechtigheid. Omdat ze zien dat het leven zoals het geleefd wordt wel uit moet lopen op een ondergang. Het uiteindelijke doel van deze profeten is recht en gerechtigheid van Godswege. Maar van Godswege is iets anders dan dat God het regelt. Het ligt niet buiten onszelf. De keuze ligt in mensen zelf. En ze bieden mensen een alternatief: wat als je nou eens weg gaat van man en macht, loslaat wat je denkt dat niet anders kan en een nieuwe weg baant: een weg voor de Eeuwige, waarop dalen van duisternis gevuld en bergen van onrecht afgegraven worden.

4.

Nog steeds leven we in een wereld met extreem scheve verhoudingen. Het geld klotst tegen de plinten en tegelijk leeft driekwart van de wereld in bittere armoede. In Nederland lijken enerzijds de bergen tot in de hemel te groeien, maar grote groepen mensen merken hier helemaal niets van. Shell maakte afgelopen jaren gemiddeld 20 miljard euro winst, betaalde €0 winstbelasting en ontving 10 miljoen euro subsidie uit de staatskast, uit gemeenschapsgeld dus! Ik ben geen econoom, maar iets in mij zegt dat dit niet klopt. Dat dit scheef is en past in het beeld dat de profeten schetsen over winstbejag en uiteindelijke ondergang.

Veel mensen voelen de onvrede over hoe dingen gaan. Dat leidt op veel plaatsen, ook in ons land tot steeds scherpere 'wij tegen zij' posities. Een schuldige aanwijzen is de uitlaatklep voor alle onvrede, al het onderbuik gevoel dat in mensen leeft wordt zo gekanaliseerd.

Racisme dat ongekend fel oplaait in onze samenleving en dat groepen lijnrecht tegenover elkaar zet. Inmiddels is het behoud van onze joods christelijke traditie en zijn onze traditionele feesten gekaapt door rechts-radicalen groepen en bewegingen. Pro-Zwarte-Piet gaat gepaard met racistische uitingen. En mensen, politici ook, die roepen 'wij staan voor de joods-christelijke traditie', hebben geen idee waar ze het over hebben, het betekent niets meer dan: wij zijn anti islam.

De onvrede die er in je leeft kun je ook op een andere manier kanaliseren. En tot die andere manier worden we in deze adventstijd uitgedaagd. Wat is mijn bijdrage? Waar loop ik mee? En waar kies ik bewust een andere weg? Naar binnen keren, zelfonderzoek en het maken van bewuste, nieuwe of reeds gekende keuzes die je uit het zicht was verloren.

De profeten wijzen niet met de vingers naar anderen. Zij laten het volk weten dat het niet een kwestie is van hun god tegenover de onze. Als er een God is, zegt Amos, dan is het de God van alle mensen en alle volken. Voor die gedachte opent hij mensen de ogen. Het gevaar komt dus niet van buiten, maar van binnenuit. Amos weigert met Sartre te zeggen 'de hel dat zijn de anderen'.

Naar binnen keren, met een klein licht dat duisternis dragelijk maakt en met een verhaal dat door duisternis heen een weg wijst naar een andere, ongekende, gedroomde toekomst. Zonder dat het mensen tegenover elkaar zet. Het is immers licht voor alle volken. Zo worden we uitgenodigd om mensen te zijn die dat licht laten groeien en die met deze stem spreken.

Zeg amen – dat het zo moge zijn.